

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์โดยใช้คนตรีพื้นบ้าน
ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. สาระหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี
3. บริบทโรงเรียนบ้านโสกคลอง
4. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 กระบวนการทำงาน
 - 4.2 กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน
 - 4.3 การจัดการความรู้
 - 4.4 การสนทนากลุ่ม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็น เป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 1) พร้อมทั้งนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ และ ความต้องการของท้องถิ่น (สำนักนายกรัฐมนตรื. 2542 : 1)

จากการวิจัย และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ 6 ปีที่ผ่านมา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2546 ก. , 2546 ข. , 2548 ก. , 2548ข. ; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ; สำนักผู้ตรวจราชการและติดตามประเมินผล, 2548 ; สุวิมล ว่องวานิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2547 ; Nutravong, 2002 ; Kittisunthorn, 2003) พบว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีจุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าว ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มากทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 1) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 1)

จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ผ่านมา ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 10 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทย และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเกิดการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนี้ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียน เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับ และเอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้ และมีความชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่น และสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ใน ช่วยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในทุกระดับเห็นผลคาดหวังที่ต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียนที่ชัดเจนตลอดแนว ซึ่งจะสามารถช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมั่นใจ ทำให้การจัดทำหลักสูตรในระดับสถานศึกษามีคุณภาพและมีความเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความชัดเจนเรื่อง การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอนระหว่างสถานศึกษา ดังนั้น ในการพัฒนาหลักสูตรในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึงสถานศึกษา จะต้องสะท้อนคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นกรอบทิศทางในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ และครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่าด้วยประเด็นสำคัญ กล่าวคือ

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 : 2)

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 : 4)

2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐาน ของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมี โอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้เวลา และการจัดการเรียนรู้

2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3. จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 : 5)

3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุ มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 6)

4.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

4.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

4.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม

แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

4.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสม และมีคุณธรรม

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 5)

5.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

5.2 ซื่อสัตย์สุจริต

5.3 มีวินัย

5.4 ใฝ่เรียนรู้

5.5 อยู่อย่างพอเพียง

5.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

5.7 รักความเป็นไทย

5.8 มีจิตสาธารณะ

6. มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 8)

6.1 ภาษาไทย

6.2 คณิตศาสตร์

6.3 วิทยาศาสตร์

6.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

6.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

6.6 ศิลปะ

6.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

6.8 ภาษาอังกฤษ

7. โครงสร้างเวลาเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดกรอบ โครงสร้างเวลาเรียน
ดังนี้ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 23)

ตารางที่ 1 โครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น			ระดับ มัธยมศึกษา ตอนปลาย
	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4-6
● กลุ่มสาระการเรียนรู้										
ภาษาไทย	200	200	200	160	160	160	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
คณิตศาสตร์	200	200	200	160	160	160	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
วิทยาศาสตร์	80	80	80	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	80	80	80	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
สุขศึกษาและพลศึกษา	80	80	80	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
ศิลปะ	80	80	80	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
การงานอาชีพและ เทคโนโลยี	40	40	40	80	80	80	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	120 (3 นก.)
ภาษาอังกฤษ	40	40	40	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	800	800	800	800	800	800	840 (21 นก.)	840 (21 นก.)	840 (21 นก.)	1,560 (39 นก.)

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น			ระดับ มัธยมศึกษา ตอนปลาย
	ป. 1	ป. 2	ป. 3	ป. 4	ป. 5	ป. 6	ม. 1	ม. 2	ม. 3	ม. 4-6
● กิจกรรมที่กลุ่มผู้เขียน	120	120	120	120	120	120	120	120	120	360
● รายวิชา / กิจกรรมที่ สถานศึกษาจัดเพิ่มเติม ตามความพร้อมและ จุดเน้น	ปีละไม่เกิน 80 ชั่วโมง						ปีละไม่เกิน 240 ชั่วโมง			ไม่น้อยกว่า 1,560 ชั่วโมง
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	ไม่เกิน 1,000 ชั่วโมง/ปี						ไม่เกิน 1,200 ชั่วโมง/ปี			รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 3,600 ชั่วโมง

ระดับประถมศึกษา สามารถปรับเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องมีเวลาเรียนรวมตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด

8. การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

9. หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

10. กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

11. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้อารมณ์และประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

12. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

12.1 บทบาทของผู้สอน

12.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ทำทายความสามารถของผู้เรียน

12.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

12.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

12.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

12.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

12.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

12.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนรวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

12.2 บทบาทของผู้เรียน

12.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

12.2.2 แสวงเสาะหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ

12.2.3 ลงมือปฏิบัติจริง สร้างสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

12.2.4 มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

12.2.5 ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

13. สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดการสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

13.1) จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก

13.2) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษา ค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอนรวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

13.3) เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

13.4) คุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ

13.5) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

13.6) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหา มีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

14. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สาระอันสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม່ผ่านตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม

การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาคำเนินการเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการ โดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด ในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

2. สาระหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี

2.1 ทำไมต้องเรียนศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้

2.2 เรียนรู้อะไรในศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญคือ

2.2.1 ทักษะศิลปะ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลปะ ทักษะการสร้างสรรค์ และนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิจารณ์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่างานทัศนศิลป์เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

2.2.2 ดนตรี มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ทางดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ร้องเพลง และเล่นดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

เสียงดนตรี แสดงความรู้สึกที่มีต่อดนตรีในเชิงสุนทรีย์ะ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับ ประเพณีวัฒนธรรม และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

2.2.3 นาฏศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทาง นาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่า นาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญา ไทย และสากล

2.3 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

2.3.1 สาระที่ 1 ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิด สร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องาน ศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญา ไทย และสากล

2.3.2 สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่า ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

2.3.3 สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

2.4 คุณภาพผู้เรียน

2.4.1 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1) รู้และเข้าใจเกี่ยวกับรูปร่าง รูปทรง และจำแนกทัศนธาตุของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์ มีทักษะพื้นฐานการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างงานวาดภาพระบายสี โดยใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว ภาพปะติด และงานปั้น งานโครงสร้าง เคลื่อนไหวอย่างง่าย ๆ ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกจากเรื่องราว เหตุการณ์ ชีวิตจริง สร้างงานทัศนศิลป์ตามที่ตนชื่นชอบ สามารถแสดงเหตุผลและวิธีการในการปรับปรุงงานของตนเอง

2) รู้และเข้าใจความสำคัญของงานทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน ที่มาของงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น ตลอดจนการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการสร้างงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น

3) รู้และเข้าใจแหล่งกำเนิดเสียง คุณสมบัติของเสียง บทบาทหน้าที่ ความหมาย ความสำคัญของบทเพลง ใกล้ตัวที่ได้ยิน สามารถท่องบทกลอน ร้องเพลง เเคะ จังหวะ เคลื่อนไหวร่างกายให้สอดคล้องกับบทเพลง อ่าน เขียน และใช้สัญลักษณ์แทนเสียงและ เเคะจังหวะ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรี เสียงขับร้องของตนเอง มีส่วนร่วมกับกิจกรรมดนตรีในชีวิตประจำวัน

4) รู้และเข้าใจเอกลักษณ์ของดนตรีในท้องถิ่น มีความชื่นชอบ เห็น ความสำคัญและประโยชน์ของดนตรีต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น

5) สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ สามารถแสดงท่าทางประกอบ จังหวะเพลงตามรูปแบบนาฏศิลป์ มีมารยาทในการชมการแสดง รู้หน้าที่ของผู้แสดงและผู้ชม รู้ ประโยชน์ของการแสดงนาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าร่วมกิจกรรมการแสดงที่เหมาะสมกับวัย

6) รู้และเข้าใจการละเล่นของเด็กไทยและนาฏศิลป์ท้องถิ่น ชื่นชอบและภาคภูมิใจในการละเล่นพื้นบ้าน สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่พบเห็นในการละเล่นพื้นบ้านกับการ ดำรงชีวิตของคนไทย บอกลักษณะเด่นและเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยตลอดจนความสำคัญ ของการแสดงนาฏศิลป์ไทยได้

2.4.2 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1) รู้และเข้าใจการใช้ทัศนธาตุ รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี แสงเงา มีทักษะ พื้นฐานในการใช้วัสดุอุปกรณ์ ถ่ายทอดความคิด อารมณ์ ความรู้สึก สามารถใช้หลักการจัด ขนาด สัดส่วนความสมดุล น้ำหนัก แสงเงา ตลอดจนการใช้สีคู่ตรงข้ามที่เหมาะสมในการสร้าง งานทัศนศิลป์ 2 มิติ 3 มิติ เช่น งานสื่อผสม งานวาดภาพระบายสี งานปั้น งานพิมพ์ภาพ รวมทั้ง สามารถสร้างแผนภาพ แผนผัง และภาพประกอบเพื่อถ่ายทอดความคิดจินตนาการเป็นเรื่องราว

เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างงานทัศนศิลป์ที่สร้างสรรค์ด้วยวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ต่างกันไป เข้าใจปัญหาในการจัดองค์ประกอบศิลป์ หลักการลดและเพิ่มในงานปั้น การสื่อความหมายในงานทัศนศิลป์ของคน รู้วิธีการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ตลอดจน รู้และเข้าใจคุณค่าของงานทัศนศิลป์ที่มีผลต่อชีวิตของคนในสังคม

2) รู้และเข้าใจบทบาทของงานทัศนศิลป์ที่สะท้อนชีวิตและสังคม อิทธิพลของความเชื่อความศรัทธา ในศาสนา และวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างงานทัศนศิลป์ในห้องดิน

3) รู้และเข้าใจเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงร้อง เครื่องดนตรี และบทบาทหน้าที่ รู้ถึงการเคลื่อนที่ขึ้น ลง ของทำนองเพลง องค์ประกอบของดนตรี ศัพท์สังคีตในบทเพลง ประโยคและอารมณ์ของบทเพลงที่ฟัง ร้องและบรรเลงเครื่องดนตรี ค้นสดอย่างง่าย ใช้และเก็บรักษาเครื่องดนตรีอย่างถูกวิธี อ่าน เขียน โน้ตไทยและสากลในรูปแบบต่าง ๆ รู้ลักษณะของผู้ที่จะเล่นดนตรีได้ดี แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึกของบทเพลงที่ฟัง สามารถใช้ดนตรีประกอบกิจกรรมทางนาฏศิลป์และ การเล่าเรื่อง

4) รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ไทย และวัฒนธรรมต่าง ๆ เรื่องราวดนตรีในประวัติศาสตร์ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อดนตรี รู้คุณค่าดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมต่างกัน เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์

5) รู้และเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ สามารถแสดงภาษาท่า นาฏยศัพท์ พื้นฐาน สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวและการแสดงนาฏศิลป์ และการละครง่าย ๆ ถ่ายทอดลีลาหรืออารมณ์ และสามารถออกแบบเครื่องแต่งกายหรืออุปกรณ์ประกอบการแสดงง่าย ๆ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์และการละครกับสิ่งที่ประสบในชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นในการชมการแสดง และบรรยายความรู้สึกของตนเองที่มีต่องานนาฏศิลป์

6) รู้และเข้าใจความสัมพันธ์และประโยชน์ของนาฏศิลป์และการละคร สามารถเปรียบเทียบการแสดงประเภทต่าง ๆ ของไทยในแต่ละท้องถิ่น และสิ่งที่การแสดงสะท้อนวัฒนธรรมประเพณีเห็นคุณค่าการรักษาและสืบทอดการแสดงนาฏศิลป์ไทย

2.5 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ.2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรีถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.1	1. รู้ว่าสิ่งต่าง ๆ สามารถก่อให้เกิดเสียงที่แตกต่างกัน 2. บอกลักษณะของเสียงดัง-เบา และความช้า-เร็วของจังหวะ 3. ท่องบทกลอน ร้องเพลงง่าย ๆ 4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีอย่างสนุกสนาน 5. บอกความเกี่ยวข้องของเพลงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	การกำเนิดของเสียง เสียงจากธรรมชาติ แหล่งกำเนิดของเสียง สีสันทันของเสียง ระดับเสียงดัง-เบา (Dynamic) อัตราความเร็วของจังหวะ Tempo การอ่านบทกลอนประกอบจังหวะ การร้องเพลงประกอบจังหวะ กิจกรรมดนตรี การร้องเพลง การเคาะจังหวะ การเคลื่อนไหวประกอบบทเพลง ตามความดัง-เบาของบทเพลง ตามความช้าเร็วของจังหวะ เพลงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพลงกล่อมเด็ก บทเพลงประกอบการละเล่น เพลงสำคัญ (เพลงชาติไทย เพลงสรรเสริญพระบารมี)
ป.2	1. จำแนกแหล่งกำเนิดของเสียงที่ได้ยิน 2. จำแนกคุณสมบัติของเสียง สูง-ต่ำ, ดัง-เบา ขาว-สั้น ของดนตรี 3. เคาะจังหวะหรือเคลื่อนไหวร่างกายให้สอดคล้องกับเนื้อหาของเพลง	สีสันทันของเสียงเครื่องดนตรี สีสันทันของเสียงมนุษย์ การฝึกโสตประสาท การจำแนกเสียง สูง-ต่ำ ดัง-เบา ขาว-สั้น การเคลื่อนไหวประกอบเนื้อหาในบทเพลง การเล่นเครื่องดนตรีประกอบเพลง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	4. ร้องเพลงง่าย ๆ ที่เหมาะสมกับวัย 5. บอกความหมายและความสำคัญของเพลงของเพลงที่ได้ยิน	การขับร้อง ความหมายและความสำคัญของเพลงที่ได้ยิน - เพลงปลุกใจ - เพลงสอนใจ
ป.3	1. ระบุรูปร่างลักษณะของเครื่องดนตรีที่เห็นและได้ยินในชีวิตประจำวัน 2. ใช้รูปภาพหรือสัญลักษณ์แทนเสียงและจังหวะเคาะ 3. บอกบทบาทหน้าที่ของเพลงที่ได้ยิน 4. ขับร้องและบรรเลงดนตรีง่าย ๆ 5. เคลื่อนไหวท่าทางสอดคล้องกับอารมณ์ของเพลงที่ฟัง 6. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงขับร้องของตนเองและผู้อื่น 7. นำดนตรีไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือโอกาสต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม	รูปร่างลักษณะของเครื่องดนตรี เสียงของเครื่องดนตรี สัญลักษณ์แทนคุณสมบัติของเสียง (สูง-ต่ำ ดัง-เบา ยาว-สั้น) สัญลักษณ์แทนรูปแบบจังหวะ บทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำคัญ - เพลงชาติ - เพลงสรรเสริญพระบารมี - เพลงประจำโรงเรียน การขับร้องเดี่ยวและหมู่ การบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบเพลง การเคลื่อนไหวตามอารมณ์ของบทเพลง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงร้องและเสียงดนตรี - คุณภาพเสียงร้อง - คุณภาพเสียงดนตรี การใช้ดนตรีในโอกาสพิเศษ - ดนตรีในงานรื่นเริง - ดนตรีในการฉลองวันสำคัญของชาติ
ป.4	1. บอกประโยคเพลงอย่างง่าย	โครงสร้างของบทเพลง - ความหมายของประโยคเพลง - การแบ่งประโยคเพลง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	2. จำแนกประเภทของเครื่องดนตรีที่ใช้ในเพลงที่ฟัง 3. ระบุทิศทางการเคลื่อนที่ขึ้น - ลงง่าย ๆ ของทำนอง รูปแบบจังหวะและความเร็วของจังหวะในเพลงที่ฟัง 4. อ่าน เขียน โน้ตดนตรีไทยและสากล 5. ร้องเพลงโดยใช้ช่วงเสียงที่เหมาะสมกับตนเอง 6. ใช้และเก็บเครื่องดนตรีอย่างถูกต้องและปลอดภัย 7. ระบุว่าดนตรีสามารถใช้ในการสื่อเรื่องราว	ประเภทของเครื่องดนตรี เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท การเคลื่อนที่ขึ้น - ลงของทำนอง รูปแบบจังหวะของทำนองจังหวะ รูปแบบจังหวะ ความช้า - เร็วของจังหวะ เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรี - กุญแจประจำหลัก - บรรทัดห้าเส้น - โน้ตและเครื่องหมายหยุด - เส้นกันห้อง โครงสร้างโน้ตเพลงไทย - การแบ่งห้อง - การแบ่งจังหวะ การขับร้องเพลงในบันไดเสียงที่เหมาะสมกับตนเอง การใช้และการดูแลรักษาเครื่องดนตรีของคุณ ความหมายของเนื้อหาในบทเพลง
ป.5	1. ระบุงค์ประกอบดนตรีในเพลงที่ใช้ในการสื่ออารมณ์ 2. จำแนกลักษณะของเสียงขับร้องและเครื่องดนตรีที่อยู่ในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ	การสื่ออารมณ์ของบทเพลงด้วยองค์ประกอบดนตรี - จังหวะกับอารมณ์ของบทเพลง - ทำนองกับอารมณ์ของบทเพลง ลักษณะของเสียงนักร้องกลุ่มต่าง ๆ ลักษณะเสียงของวงดนตรีประเภทต่าง ๆ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	3. อ่าน เขียน โน้ตดนตรีไทยและสากล 5 ระดับเสียง 4. ใช้เครื่องดนตรีบรรเลงจังหวะ และ ทำนอง 5. ร้องเพลงไทยหรือเพลงสากลหรือเพลง ไทยสากลที่เหมาะสมกับวัย 6. คั่นสกดง่าย ๆ โดยใช้ประ โยคเพลง แบบถามตอบ 7. ใช้ดนตรีร่วมกับกิจกรรมใน การแสดงออกตามจินตนาการ	เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรี - บันไดเสียง 5 เสียง Pentatonic scale - โน้ตเพลงในบันไดเสียง 5 เสียง Pentatonic scale การบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะ การบรรเลงทำนองด้วยเครื่องดนตรี การร้องเพลงไทยในอัตราจังหวะสอง ชั้น การร้องเพลงสากล หรือ ไทยสากล การร้องเพลงประสานเสียงแบบ Canon Round การสร้างสรรค้ประ โยคเพลงถาม-ตอบ การบรรเลงดนตรีประกอบกิจกรรม นาฏศิลป์ การสร้างสรรค้เสียงประกอบ การเล่าเรื่อง
ป.6	1. บรรยายเพลงที่ฟัง โดยอาศัย องค์ประกอบดนตรี และศัพท์สังคีต 2. จำแนกประเภทและบทบาทหน้าที่ เครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีที่ มาจากวัฒนธรรมต่าง ๆ 3. อ่าน เขียน โน้ตไทย และ โน้ตสากล ทำนองง่าย ๆ 4. ใช้เครื่องดนตรีบรรเลงประกอบ การร้องเพลง คั่นสกด ที่มีจังหวะและ	องค์ประกอบดนตรีและศัพท์สังคีต เครื่องดนตรีไทยแต่ละภาค บทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรี ประเภทของเครื่องดนตรีสากล เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรี โน้ตบทเพลงไทย อัตราจังหวะสองชั้น โน้ตบทเพลงสากลในบันไดเสียง C Major การร้องเพลงประกอบดนตรี การสร้างสรรค้รูปแบบจังหวะและ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ทำนองง่าย ๆ 5. บรรยายความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อดนตรี 6. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทำนอง จังหวะการประสานเสียง และคุณภาพเสียง ของเพลงที่ฟัง	ทำนองด้วยเครื่องดนตรี การบรรยายความรู้สึกรู้สึกและแสดง ความคิดเห็นที่มีต่อบทเพลง - เนื้อหาในบทเพลง - องค์ประกอบในบทเพลง - คุณภาพเสียงในบทเพลง

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม
เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.1	1. เสด็จถึงเพลงในท้องถิ่น 2. ระบุสิ่งที่ชื่นชอบในดนตรีท้องถิ่น	ที่มาของบทเพลงในท้องถิ่น ความน่าสนใจของบทเพลงในท้องถิ่น
ป.2	1. บอกความสัมพันธ์ของเสียงร้อง เสียงเครื่องดนตรีในเพลงท้องถิ่น โดยใช้คำง่าย ๆ 2. แสดงและเข้าร่วมกิจกรรมทางดนตรี ในท้องถิ่น	บทเพลงในท้องถิ่น - ลักษณะของเสียงร้องในบทเพลง - ลักษณะของเสียงเครื่องดนตรีที่ใช้ ในบทเพลง กิจกรรมดนตรีใน โอกาสพิเศษ - ดนตรีกับโอกาสสำคัญในโรงเรียน - ดนตรีกับวันสำคัญของชาติ
ป.3	1. ระบุลักษณะเด่นและเอกลักษณ์ ของดนตรีในท้องถิ่น 2. ระบุความสำคัญและประโยชน์ของ ดนตรีต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น	เอกลักษณ์ของดนตรีในท้องถิ่น - ลักษณะเสียงร้องของดนตรีในท้องถิ่น - ภาษาและเนื้อหาในบทร้องของดนตรี ในท้องถิ่น - เครื่องดนตรีและวงดนตรีในท้องถิ่น ดนตรีกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น - ดนตรีในชีวิตประจำวัน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		- คนตรีในวาระสำคัญ
ป.4	1. บอกแหล่งที่มาและความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตไทย ที่สะท้อนในดนตรีและเพลงท้องถิ่น 2. ระบุความสำคัญในการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมทางดนตรี	ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับผลงานดนตรี - เนื้อหาเรื่องราวในบทเพลงกับวิถีชีวิต - โอกาสในการบรรเลงดนตรี การอนุรักษ์วัฒนธรรมทางดนตรี - ความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ - แนวทางในการอนุรักษ์
ป.5	1. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีในวัฒนธรรมต่าง ๆ 2. อธิบายคุณค่าของดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน	ดนตรีกับงานประเพณี - บทเพลงในงานประเพณีในท้องถิ่น - บทบาทของดนตรีในแต่ละประเพณี คุณค่าของดนตรีจากแหล่งวัฒนธรรม - คุณค่าทางสังคม - คุณค่าทางประวัติศาสตร์
ป.6	1. อธิบายเรื่องราวของดนตรีไทยในประวัติศาสตร์ 2. จำแนกดนตรีที่มาจากยุคสมัยที่ต่างกัน 3. อภิปรายอิทธิพลของวัฒนธรรมต่อดนตรีในท้องถิ่น	ดนตรีไทยในประวัติศาสตร์ - คนตรีในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ - คนตรีในยุคสมัยต่าง ๆ - อิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อดนตรี

3. บริบทโรงเรียนบ้านโสกคลอง

3.1 ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนบ้านโสกคลอง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2482 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 ตั้งอยู่ที่ 102 บ้านโสกคลอง หมู่ที่ 12 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลเลิงแฝก

ระยะทางของชุมชนห่างจากตัวอำเภอคูคต 12 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 50 กิโลเมตร เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2552 มีนักเรียนทั้งหมด จำนวน 142 คน ครูทั้งหมด จำนวน 9 คน

3.2 สภาพชุมชน

โรงเรียนบ้านโสกคลองมีหมู่บ้านในเขตบริการ 3 หมู่บ้านคือ บ้านโสกคลองหมู่ที่ 9 บ้านโสกคลองหมู่ที่ 12 และบ้านปราสาท หมู่ที่ 5 อาชีพหลักของชุมชนคือเกษตรกรในการทำนาทำไร่

3.3 ลักษณะชุมชน

บ้านโสกคลองอยู่ในกรอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่นับถือในชุมชน โดยมีวัดบ้านโสกคลองเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ในชุมชนปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีมาอย่างต่อเนื่อง โดยมี บ้าน วัด โรงเรียน เป็นศูนย์รวมของชุมชน

3.4 วิสัยทัศน์

ภายในปี 2552 โรงเรียนบ้านโสกคลองจะพัฒนาสู่มาตรฐานตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา นักเรียนมีคุณภาพผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ครูได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานวิชาชีพ และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3.5 พันธกิจ

3.5.1 จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนทุกระดับแบบองค์รวมของความ เป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา

3.5.2 พัฒนาคูให้เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเน้น กระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถตาม ศักยภาพ (เก่ง) และมีความสุข ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานวิชาชีพ และได้รับการ ปรับปรุงกำหนดตำแหน่งที่สูงขึ้น

3.5.3 เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและจัดการศึกษา ในทุกขั้นตอน

3.5.4 พัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้ มาตรฐานการศึกษาเพื่อประกันคุณภาพภายในรองรับการประเมินภายนอก

3.6 วัตถุประสงค์

3.6.1 นักเรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และได้รับการ

พัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษากำหนด

3.6.2 ครูมีขวัญกำลังใจในการทำงานและได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานวิชาชีพ

3.6.3 โรงเรียนได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานอื่น ในการจัดการศึกษา

3.6.4 โรงเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการประกันคุณภาพภายนอก

3.7 ผลผลิต

โรงเรียนบ้านโสกคลอง กำหนดผลผลิตให้สอดคล้องกับสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 3 เป็น 3 ผลผลิต คือ

3.7.1 ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา

จัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา นักเรียนมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

3.7.2 ผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

จัดการศึกษาประถมศึกษาทั้ง 2 ช่วงชั้น นักเรียนมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

3.7.3 เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาและพัฒนาสมรรถภาพ

โรงเรียนจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

เขตบริการของโรงเรียน ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนมี 3 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านโสกคลอง หมู่ที่ 9

2. บ้านโสกคลอง หมู่ที่ 12

3. บ้านปราสาท หมู่ที่ 5

3.8 จำนวนบุคลากร ของโรงเรียนบ้านโสกคลอง ปีการศึกษา 2552 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนบุคลากรโรงเรียนบ้านโสกคลอง ปิงบประมาณ 2552

วุฒิทางการศึกษา	ไม่มีวุฒิทางการศึกษา		ระดับการศึกษา										รวม
			ต่ำกว่าปริญญาตรี				ปริญญาตรีขึ้นไป						
			ต่ำกว่าอนุฯ		อนุปริญญา		ปริญญาตรี		ปริญญาโท		ปริญญาเอก		
ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ		
ผู้บริหาร ผอ.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
รอง ผอ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ครูผู้สอน	-	-	-	-	-	-	4	3	1	-	-	-	8
พนักงาน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ราชการ													
ครูอัตราจ้าง	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
มาช่วยราชการ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ไปช่วยราชการ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
นักการภารโรง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	-	-	-	-	-	-	4	4	2	-	-	-	10

3.9 จำนวนนักเรียน แยกเป็นรายชั้น ในปีการศึกษา 2552 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายละเอียดจำนวนนักเรียน โรงเรียนบ้านโสกคลอง ปิงบประมาณ 2552

ระดับชั้นเรียน	จำนวนห้องเรียน	จำนวนนักเรียน			หมายเหตุ
		ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	1	6	11	17	
อนุบาล 2	1	11	8	19	
รวมระดับชั้นอนุบาล	2	17	19	36	

ระดับชั้นเรียน	จำนวนห้องเรียน	จำนวนนักเรียน			หมายเหตุ
		ชาย	หญิง	รวม	
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	1	7	4	11	
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	1	5	13	18	
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	1	15	15	30	
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	1	5	12	17	
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	1	7	11	18	
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	1	4	8	12	
รวมระดับชั้น ป.1-ป.6	6	43	63	106	
รวมทั้งสิ้น	8	60	82	142	

4. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

4.1 กระบวนการทำงาน

4.1.1 ความหมายของกระบวนการทำงาน

ชอบ ลีซอ (2536 : 54-83) ได้กล่าวถึงความหมายของกระบวนการ ดังนี้
กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับเมื่อ พิจารณา ทั้งสองส่วน
ร่วมกันในทางบริบท (Context) ของการศึกษา

กรมวิชาการ(2545 : 36) ได้ให้ความหมายของ กระบวนการทำงาน หมายถึง
การลงมือทำงานด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นการฝึกวิธีการทำงานอยู่สม่ำเสมอ ทั้งการทำงานเป็น
รายบุคคล การทำงานเป็นรายกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้สามารถ ทำงาน ได้บรรลุตามเป้าหมาย

สรุปได้ว่า กระบวนการทำงาน เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่
ดีในการทำงาน ได้แก่ การวิเคราะห์งาน การวางแผนในการทำงาน การปฏิบัติงาน และการ
ประเมินผลการทำงาน

4.1.2 ขั้นตอนของกระบวนการทำงาน

1) การวิเคราะห์งาน คือ การที่ผู้เรียนสามารถแจกแจงงานที่จะทำว่าเป็นงาน
ประเภทใด ต้องใช้เครื่องมือและอุปกรณ์อะไรบ้าง มีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างไร ฝึกให้
ผู้เรียนมองงานออกโดยภาพรวมจะต้องทำอย่างไร

2) การวางแผนในการทำงาน คือ การที่ผู้เรียนสามารถวางแผนว่าใช้กำลังงาน
ในการทำงานอย่างไร จะทำคนเดียวหรือทำหลายคน ถ้าทำหลายคนจะแบ่งหน้าที่กันอย่างไร

ต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง ในการทำงานครั้งนี้จะต้องใช้เงินลงทุนในการทำงานบ้างหรือไม่ มากน้อยเพียงไร กำหนดวิธีการทำงานให้เป็นขั้นตอนตลอดจนทำงานสำเร็จ

3) การปฏิบัติงาน คือ การให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่วางแผนไว้ฝึกให้มีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน เช่น การพูดจาที่สุภาพ เหมาะสม การมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความขยันอดทน ความซื่อสัตย์ ฯลฯ สามารถตรวจสอบผลการทำงานของตนเองเป็นระยะๆ

4) การประเมินผลการทำงาน คือ การให้ผู้เรียนได้มีการประเมินทั้งการวางแผนก่อนทำงาน ขณะปฏิบัติงาน และเมื่อทำงานเสร็จ โดยขั้นการวางแผนหรือเตรียมทำงาน ให้ประเมินว่าได้วางแผนไว้รอบคอบ รัดกุมหรือไม่ จะเตรียมอะไรบ้าง ตรวจสอบดูแผนที่วางไว้ว่าเป็นไปได้หรือไม่ ขณะทำงานหรือปฏิบัติงานให้ประเมินว่า วิธีการทำงานเป็นอย่างไร มีข้อบกพร่องที่จะต้องปรับปรุงอย่างไรบ้าง และผลงานที่ปรากฏออกมาให้ประเมินว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ มีข้อดี ข้อเสียอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้แก้ไข ปรับปรุงผลงานของตนให้ดีขึ้น

4.1.3 การวัดประเมินผลกระบวนการ

การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้บรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนการสอนที่วางไว้มีแนวทาง ดังนี้

- 1) ต้องวัดและประเมินผลทั้งมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ และกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม ค่านิยม รวมทั้งโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
- 3) ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัด และ ประเมินผลตามความเป็นจริงและประเมินผลภายใต้ที่มีอยู่
- 4) ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องไปสู่การแปลและข้อสรุปที่สมเหตุสมผล
- 5) การวัดและการประเมินผลต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรม ทั้งในด้านวิธีการวัดโอกาสของการประเมิน

ดังที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า กระบวนการทำงานคือการทำงานอย่างมีขั้นตอน ประกอบไปด้วย การวางแผนงาน การดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนตามแผน มีการประเมินผลงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การทำงานประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

4.2 กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ของชุมชนและการจัดกาความรู้ ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรม ในวิทยานิพนธ์นี้ ได้นำมาประยุกต์ใช้กับความรู้ท้องถิ่นในการศึกษาพบว่า ความรู้ท้องถิ่น จัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมทางด้านความรู้อย่างหนึ่ง จากการศึกษาองค์ความรู้พบว่า ภูมิปัญญา ไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากภูมิปัญญาของคน ในชุมชนที่ลงปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนของ คนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงเกิดเป็นความรู้ของชุมชน หรือความรู้ท้องถิ่น (Local Knowledge) ซึ่งมีความหมายและลักษณะของความรู้ชุมชน และกระบวนการสร้าง และ การสืบทอดความรู้ท้องถิ่นไว้ดังนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547 , : 53-77)

4.2.1 ความหมายของความรู้ชุมชน

ชุมชนแต่ละชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกันไป จึงพบว่าแต่ละชุมชนมีองค์ ความรู้ที่ไม่เหมือนกัน แต่เราพบว่าชุมชนทุกชุมชนที่เกิดขึ้นมีลักษณะที่เหมือนกัน 4 ประการ ได้แก่

1) ความรู้ชุมชนเป็นความรู้เพื่อการปฏิบัติ เพื่อที่จะตอบปัญหาาร่วมกันของ ชุมชน อันเกิดขึ้นของปัจจัยยังชีพต่าง ๆ ได้แก่ การทำมาหากิน การอยู่อาศัย การรักษาโรค ของคนในชุมชน

2) ความรู้ของชุมชนเป็นความรู้ที่อยู่กับรากฐานค่านิยมทางศาสนธรรม เมื่อเกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน มุมมองที่มีต่อโลก หรือสิ่งที่มีชีวิตต่าง ๆ จะมีค่านิยม ทางศาสนธรรม เมื่อใช้ความรู้นั้นก็ใช้ด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่ใช่เพื่อการแข่งขัน หรือหวังผลกำไร

3) ความรู้ของชุมชนเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่นหรือบริบทที่ไม่เป็นสากล ไม่มี ความรู้ที่เป็นทฤษฎี ไม่มีทฤษฎีที่ตายตัวในการหาความรู้ในแต่ละท้องถิ่น หากท้องถิ่นอื่นจะ นำไปใช้ต้องนำไปประยุกต์ใช้กับท้องถิ่นของตน ไม่สามารถหยิบเอาไปใช้โคด ๆ ได้เหมือนกับ ความรู้ที่เป็นสากลมีทฤษฎีตายตัว เช่น สูตรเคมี หากนำไปผสมกันที่ใดตามสูตรก็จะได้สารเคมี นั้น ๆ

4) ความรู้ของชุมชนเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งความรู้ นั้นจะปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ได้อยู่ในตำราที่เมื่อเรียนจบแล้วก็ไม่มีความสัมพันธ์กับ วิถีชีวิตจริงของตนเอง เช่น คนเรียนจบปริญญาเอกทางวิทยาศาสตร์ยังเชื่อเรื่องผีก็ได้ ส่วน ความรู้ของชุมชนไม่ได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน เพราะฉะนั้น ความรู้ กับวิถีชีวิต จึงสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตลอดเวลา

4.2.2 กระบวนการสร้างและสืบสวนความรู้ท้องถิ่น

เมื่อชุมชนได้สร้างกระบวนการทำให้เกิดความรู้ในท้องถิ่น มีวิธีการจัดการเก็บความรู้ของตนแล้ว เพื่อให้ความรู้ของชุมชนมีการสร้างความรู้ใหม่ มีวิธีการจัดเก็บความรู้หรือการถ่ายทอดความรู้ สืบทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จึงเกิดกระบวนการสร้างและสืบทอดความรู้ในท้องถิ่นขึ้น ซึ่งมีกระบวนการสร้างและสืบทอดความรู้ 4 ลักษณะด้วยกันคือ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ ก./2547 : 53-77)

- 1) ความรู้ของชุมชนเป็นการสร้างความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในท้องถิ่นร่วมกัน การแก้ปัญหาร่วมกันจึงกลายเป็นความรู้ของชุมชน คำตอบที่ได้ไม่สามารถทำคนเดียวได้ แต่จะต้องร่วมกันทำในชุมชน เช่น เรื่องการจัดการน้ำ คน ๆ เดียวไม่สามารถจัดการน้ำได้ ชุมชนต้องร่วมมือกันจัดการ วิธีการผลิตของชุมชนบังคับให้ต้องร่วมมือกัน คำตอบที่ได้จึงเป็นคำตอบสาธารณะเป็นคำตอบที่ชุมชนร่วมมือกัน
- 2) ความรู้ของชุมชนมีการถ่ายทอดระหว่างชุมชน ความรู้ในชุมชนอาจมาจากชุมชนอื่นจากการอพยพ เพราะชุมชนในอดีตมีการไปสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ด้วยการนำสิ่งของต่าง ๆ ไปแลกเปลี่ยนกัน มีการค้ากัน มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมทางด้านศาสนา อย่างนี้เป็นต้น จะมีการนำเอาข่าวสารข้อมูล นำเอาความรู้จากที่อื่นเข้ามาในชุมชนของตน หรือแม้แต่การอพยพย้ายของคนต่างถิ่นมาสู่ชุมชนก็นำเอาความรู้ของชุมชนอื่นเข้ามาด้วย ทำให้ความรู้ของชุมชนไม่ถูกจำกัดตัวเองอยู่ในชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีการถ่ายทอดกันของชุมชนมาในอดีตตลอดเวลา
- 3) ความรู้ของชุมชนถูกสืบทอดโดยใช้คนในครอบครัวและชุมชน เพราะถึงแม้ว่าความรู้จะมาจากที่อื่น แต่ในการสืบทอดนั้นจะสืบทอดกันเองในชุมชน สืบทอดกันเองในครอบครัว โดยมีบ้านและวัด หรือมัสยิด เข้ามาช่วยส่งเสริมมุมมองทางศาสนาที่ออกมาในรูปแบบประเพณี
- 4) ความรู้ที่ถูกรักษาและสืบทอดไว้ โดยบุคคลที่ถูกเรียกว่า ผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะในครอบครัวที่ประกอบอาชีพพิเศษ เช่น การตีเหล็ก การจักสาน การแกะสลัก หรือพ่อเพลง แม่เพลง เป็นต้น อาชีพพิเศษต่าง ๆ เหล่านี้มักจะมีผู้ที่เชี่ยวชาญหรือชำนาญรักษาไว้ และสืบทอดให้กับลูกหลาน หรือผู้ที่สนใจฝากตัวเป็นศิษย์ จะพบว่าอาชีพพิเศษเหล่านี้ไม่ใช่ความรู้ของชุมชนแท้ ๆ เพราะสามารถข้ามชุมชน ข้ามท้องถิ่นออกไปไกล ๆ ได้ อันทำให้เกิด

ความสัมพันธ์กันในกลุ่มอาชีพพิเศษเหล่านั้น เป็นเครือข่ายผู้มีความรู้ในสายอาชีพพิเศษด้วยกัน

จะเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างความรู้ และการสืบทอดความรู้ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่น ความรู้อื่น ๆ ของชุมชนที่เกิดขึ้น จะถูกผดุงรักษาไว้ สืบทอด และถูกใช้อยู่ในชุมชนในท้องถิ่น ขณะเดียวกันความรู้ของผู้เชี่ยวชาญหรือความรู้พิเศษบางแขนงก็ถูกถ่ายทอดข้ามชุมชนออกไป

4.2.3 การเปลี่ยนแปลงกระบวนการสืบทอดความรู้ของชุมชน

เมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเป็นอย่างมาก การเรียนรู้ของชุมชนถูกระทบ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งได้แก่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ ข, 2547 , : 53 – 77)

- 1) ความรู้ของชุมชนในปัจจุบันเกิดจากความเป็นปัจเจกชน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำวิถีการผลิต ถูกแยกออกให้ต่างคนต่างทำ การถ่ายทอดความรู้ร่วมกันลดลง เพราะไม่ทราบว่าจะนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างไร เช่น คนมีความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ คนที่เป็นตำรวจ คนที่เป็นครู คนที่รับจ้างเขาก็ไม่รู้ว่าจะเรียนเรื่องเกษตรอินทรีย์ไปทำไม เพราะขาดการลงมือทำร่วมกันของคนในชุมชน
- 2) ความรู้ของชุมชนในปัจจุบันเกิดจากการสร้างของปัจเจกชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน แต่ไม่ได้เกิดจากการสร้างของคนในชุมชน เมื่อใดที่ไม่มีปราชญ์ชาวบ้านการเรียนรู้ต่าง ๆ ของคนในชุมชนจะยังคงมีอยู่หรือไม่ เพราะการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านเป็นเพียงการเรียนรู้เรื่องของเทคนิค เมื่อจะสืบทอดต่อกันไปก็เป็นการสืบทอดเรื่องของเทคนิค แต่หาวิถีสอนของตัวความรู้ซึ่งต่างจากการเรียนรู้ที่เกิดจากคนในชุมชนลงมือทำร่วมกัน ซึ่งมีทั้งสองอย่างร่วมกันอย่างแยกไม่ได้
- 3) ความรู้ของชุมชนในปัจจุบันเกิดจากการฟื้นฟูความรู้ของชุมชนเป็นลักษณะของการตอบปัญหาที่ลงมือปฏิบัติจริงของคนชุมชนที่ร่วมกันไม่ใช่การฟื้นฟูเรื่องของ การปฏิบัติ เช่น ความรู้เรื่องของเกษตรอินทรีย์ของคนในชุมชนจะเป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง แตกต่างจากการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยที่เป็นความรู้ที่เป็นนามธรรม ไม่ได้เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ
- 4) ความรู้ของชุมชนในปัจจุบันเกิดจากระบบการศึกษาที่ทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปการดำเนินชีวิตที่ปกติ ที่เมื่อก่อนเด็กอยู่กับพ่อแม่ ลุงป้า น้าอา คนเฒ่า นั้นจะสอนให้เด็กเลี้ยงควาย ทำนา หรือทำอะไรมากมาย แต่ปัจจุบันการศึกษาทำให้เด็กต้อง

คืนแต่เข้าไปโรงเรียน กลับถึงบ้านทำการบ้าน ทำรายงานส่งครูก็ไม่ได้รับการสืบทอด
ความรู้ของชุมชนทำให้ความรู้ของชุมชนขาดหายไป

4.3 การจัดการความรู้

4.3.1 การจัดการความรู้และความสำคัญ (Knowledge Management) การจัดการ
ความรู้ เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ที่จะช่วยเสริมเติมเต็มในการศึกษาและการศึกษาช่วยให้การ
จัดการความรู้มีระดับของความถ่มลึกเพิ่มขึ้นและเชื่อมโยงได้กว้างขวางขึ้น การจัดการความรู้
ช่วยทำให้สามารถนำเอาความรู้ในคนออกมาใช้งานและยกระดับการเรียนรู้ได้สูงขึ้น เพราะ
หลักการของการจัดการความรู้เชื่อว่าทุกคนที่ทำงานหรือดำรงชีวิตต่างก็มีความรู้ที่ครอบคลุม
“ความรู้ในคน” ทุกคน ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ใน
กระบวนการเรียนที่มีการเรียนรู้เป็นฐานสำคัญ ความหมายการจัดการความรู้ นักวิชาการหลาย
ท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วิจารณ์ พานิช (2547 : 51) การจัดการความรู้ที่แท้จริงเป็นการจัดการความรู้โดย
กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เป็นการดำเนินกิจกรรมกันในกลุ่มผู้ทำงานเพื่อช่วยกันดึง “ความรู้ในคน”
และ “คว่ำ” (capture) ความรู้ภายนอกองค์กรมาใช้ในการทำงาน และคอย “คว่ำ” ความรู้ที่
เกิดขึ้นจากการทำงานเอามายกระดับความรู้ และนำกลับไปใช้ในการทำงานเป็นวงจรต่อเนื่อง
ไม่จบสิ้น

กรรณก ทิพรสและพิชัย ตั้งภิญโญพุดพิฑูณ (2548 : 91) กล่าวว่า การจัดการความรู้
เป็นกระบวนการของการเก็บรวบรวมความรู้ในองค์กรและนำความรู้ที่เก็บรวบรวมจาก
บุคลากรแต่ละคนมาถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเป็นการแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลต่อ
ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร รวมถึงการจัดเก็บความรู้ไว้เป็นทรัพย์สินที่คงอยู่
กับองค์กรตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับ วุฒิสักดิ์ พิศสุวรรณ,2548 :22) ที่กล่าวว่า การจัดการ
ความรู้ เป็นการจัดการสารสนเทศและความรู้ที่นับว่าสำคัญหรือเป็นทรัพย์สินที่เป็นนามธรรม
(Intangible Asset)ซึ่งมีความสำคัญที่องค์กรต้องใช้ในการสร้างความแตกต่างทางการแข่งขัน
โดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรมีความได้เปรียบ

ฐิติพร ชมภูคำ (2548 : 21) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการที่ว่าด้วย
การนำเอาความรู้และความเข้าใจถึงการทำงานร่วมกันของปัจเจกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันใน
องค์กรมาเก็บรวบรวมและเรียบเรียงให้เป็นประโยชน์ในการสร้างคุณค่า เพื่อความแตกต่าง
และพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ธีระ รุญเจริญ (2550 : 214) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรเทาเป้าหมาย 3 ประการ ไปพร้อม ๆ กัน คือ การบรรเทาเป้าหมายของงาน การบรรเทาเป้าหมายการพัฒนาคน และการบรรเทาเป้าหมายการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปการจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งส่งผลให้เกิดเกลียวความรู้ (Knowledge spiral) เพื่อให้เกิดความงอกงามของความรู้ใหม่ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนางานต่อไป

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนขบวนการจัดการความรู้ในสังคมไทย โดยส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินการจัดการความรู้ในบริบทและรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมความรู้และสังคมเรียนรู้ โดยการสร้าง “ศาสตร์” ด้านการจัดการความรู้ในสังคมไทย และสร้าง “สุขภาวะ” ทางสังคมและทุนทางสังคมไปพร้อมๆ กัน เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีการจัดการความรู้เหมาะสมภายใต้บริบทของตัวเอง สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคมจึงกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้คือ (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548 : 10-13)

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดโครงการ “พัฒนาและวิจัย” (D & R) รูปแบบการดำเนินการจัดการความรู้ในกลุ่มหน่วยงาน หรือองค์กร
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดโครงการ “พัฒนาและวิจัย (D&R) รูปแบบการดำเนินการจัดการความรู้เป็นรายประเด็น (issue) ในภาคเศรษฐกิจพอเพียง หรือภาคชุมชน อาทิ เช่น ประเด็นเรื่องเกษตรยั่งยืน, การพัฒนาเมล็ดพันธุ์, ธุรกิจชุมชน, การเรียนรู้แบบบูรณาการในพื้นที่ ฯลฯ
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ทำงานดำเนินการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อผลงาน ที่มีคุณภาพ ทำให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างการทำงาน ทำให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดประชุมปฏิบัติการเพื่อเรียนรู้และฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ในบริบทต่างๆ
5. เชื่อมโยงหลักการและวิธีการจัดการความรู้เข้าสู่โครงการเพื่อสังคมที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว โครงการสนับสนุนของหน่วยงานอื่นๆ
6. จัดมหกรรมความรู้ หรือตลาดนัดความรู้ เพื่อเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ความเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ โดยการจัดมหกรรมดังกล่าวที่มีทั้งเป็นรายพื้นที่และรายประเด็น

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคมเป็น “หัวขบวน” ของการจัดการความรู้ ในรูปแบบที่เน้นความรู้ฝังลึกที่อยู่ในคน และแนบแน่นอยู่กับการปฏิบัติเน้นการเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันกับงานประจำ เน้นการจัดการความรู้โดยผู้ปฏิบัติที่มีผู้จุดประกายและช่วยเหลือสนับสนุนเชิงระบบ เชิงทรัพยากร เพื่อเชื่อมโยงกับเป้าหมายหลักขององค์กรซึ่งเน้นให้เกิดการส่งเสริมการดำเนินการในระดับจุลภาค และระดับมหภาคให้เกิดพลังเสริมซึ่งกันและกัน โดยในภาพรวมของระดับมหภาคมุ่งที่จะเป็นภาคีขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคม/เศรษฐกิจฐานความรู้ในทุกภาคส่วน และในระดับจุลภาค มุ่งสร้างทักษะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความรู้ระดับกลุ่มอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ระดับบุคคลให้เกิดความมั่นใจในตนเอง มั่นใจในศักยภาพของการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองร่วมกับเพื่อนร่วมงาน อันจะนำไปสู่การเป็นบุคคลเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรม เกิดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมระดับองค์กร เกิดองค์กรเรียนรู้ (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548 : 23)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ในฐานะผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม ได้ให้แนวคิดและแนวทางในการจัดการความรู้ไว้ในหนังสือ “การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ” (วิจารณ์ พานิช. 2548 : 3-28) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกัน ไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคน คนเดียว
2. การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มที่งานหรือเป้าหมายของงาน
3. เป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ คือการที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกันมีชุดความรู้ของตนเองที่ร่วมกันสร้างเองสำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ตลอดเวลา
4. การจัดการความรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการเฉพาะหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรกแฝง หรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับทุกกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญ ตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการด้วย
5. การจัดการความรู้เป็นทักษะประมาณร้อยละ 80-90 มีส่วนที่เป็นทฤษฎีเพียงร้อยละ 10-20 ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นสิ่งที่เรียนรู้โดยการอ่านหรือฟังการบรรยายไม่ได้ผลจะเข้าใจ การจัดการความรู้ได้ต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
6. การจัดการความรู้ไม่ใช่สิ่งต่อไปนี้
 - 6.1 ไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง

- 6.2 ไม่ใช่สูตรสำเร็จเพื่อการบรรลุผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- 6.3 ไม่มีวิธีการที่เป็นสูตรสำเร็จตายตัว
- 6.4 ไม่ใช่การนำความรู้มาจัดระบบ หรือที่เรียกว่านำมาทำ Package เพื่อให้
เหมาะสมต่อผู้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์
- 6.5 ไม่ใช่การดำเนินการ “ถอดความรู้” จากกิจกรรมพัฒนาชุมชน หรือ
พัฒนาชนบท
- 6.6 ไม่ใช่กิจกรรมรวบรวมความรู้ นำไปใส่ในคอมพิวเตอร์ หรือใส่ไว้ใน
เว็บไซต์ เพื่อให้บริการผู้อื่น
7. การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการ ต่อความรู้ ได้แก่
- 7.1 การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็น หรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของ
กลุ่มหรือองค์กร
- 7.2 การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ
- 7.3 การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วนให้เหมาะต่อการใ้
งานของคน
- 7.4 การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการของคน
- 7.5 การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มา
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัดขุมความรู้ออกมาบันทึกไว้
- 7.6 การจดบันทึก “ขุมความรู้” และแก่นความรู้สำหรับไว้ใช้งาน และ
ปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น
ดังนั้นการจัดการความรู้จึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง เป็นประเด็น
หลุมพรางข้อที่ 1 ของการจัดการความรู้ เมื่อไรก็ตามที่มีการเข้าใจผิดเอาการจัดการความรู้เป็น
เป้าหมาย ความผิดพลาดก็เริ่มเดินเข้ามา อันตรายที่เกิดตามมาคือการจัดการความรู้เทียมหรือ
ปลอม เป็นการดำเนินการเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่ามีจัดการความรู้เท่านั้น
- ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ไว้ในหนังสือ
“การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข” (ประเวศ
วะสี. 2548 : 27-61) ได้สรุปประเด็นสำคัญไว้ดังนี้

1. การจัดการความรู้ (Knowledge Management) มีความหมายจำเพาะว่า
หมายถึง การจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน หาทางนำออกมา
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตกแต่งให้ง่ายต่อการใช้สอยและมีประโยชน์เพิ่มขึ้น มีการต่อยอดให้คงงาม

และมีประโยชน์เพิ่มขึ้น มีการต่อยอดให้คงงาม และใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และกาลเทศะยิ่งขึ้น มีความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการเอาความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน ข้อสำคัญก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งหมดที่ร่วมในกระบวนการ ก่อให้เกิดปัญญา ร่วมทำให้แก้ปัญหาหรือพัฒนาในเรื่องยากๆ ได้สำเร็จ

2. แนวคิดและวิธีการในเรื่องการจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเรียนรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติ แต่อย่าไปติดอยู่เฉพาะทางเทคนิคและคิดแบบกลไกเท่านั้น ในเรื่องการจัดการความรู้มีมิติทางนามธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของความหมายในทางลึกที่ถ้าเข้าใจระลึกถึง และบ่มเพาะให้งอกงามยิ่งขึ้น จะหนุนพลังให้การจัดการความรู้อย่างวิจิตร และมหิหาร

3. การจัดการความรู้ มีพื้นฐานอยู่ที่การให้คุณค่าแก่ความรู้ที่อยู่ในตัวคนทุกคน จึงเป็นรูปธรรมแห่งการปฏิบัติที่เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน

4. การจัดการความรู้เน้นที่การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันควรเจริญธรรมะ 4 ประการคือ ความเอื้ออาทร, ความเปิดเผย, ความจริงใจ, ความเชื่อถือไว้วางใจกัน

5. การจัดการความรู้เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติอันจะทำให้เกิดอิทธิปัญญา หรือเพื่อความสำเร็จ

6. การจัดการความรู้นำไปสู่การถักทอโครงสร้างใหม่จากโครงสร้างทางคั้งและโครงสร้างแบบตัวใครตัวมัน ไปสู่การเป็นเครือข่ายมนุษย์มีความสำคัญยิ่งนัก เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่ไม่เคยทำได้สำเร็จด้วยวิธีใช้ความรุนแรง แต่สำเร็จได้ด้วยจัดการความรู้อันประณีตที่ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปฏิบัติ โครงสร้างใหม่จะปลดปล่อยมนุษย์ไปสู่ศักยภาพ เสรีภาพและความรู้

7. การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ การเรียนรู้ร่วมกันเป็นกระบวนการทางปัญญา การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจะใช้ความรู้ทุกชนิดที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติเข้ามาสู่การเรียนรู้ร่วมกัน แม้การจัดการความรู้จะเน้นที่การเอาความรู้ในตัวคนเป็นฐาน แต่ไม่ได้รังเกียจความรู้ในตำราหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

8. การจัดการความรู้จัดวางตำแหน่งแห่งหนของความรู้ประเภทต่างๆ โดยวางความรู้ในตัวคนเป็นฐานเพื่อความแข็งแรงและสมดุล แล้วเอาความรู้ในตำราหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดอย่างสมประโยชน์ให้คงงามและมีประโยชน์ยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของการจัดการความรู้ในฐานะกระบวนการที่ส่งเสริมศักยภาพบูรณาการของมนุษย์ รวมทั้งการจัดการความรู้เป็นเรื่องของการพัฒนาความเข้มแข็ง

ของสังคมที่ประกอบด้วยศีลธรรมขั้นพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียม เกิดภาวสภาพส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เกิดความเป็นชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคมจากโครงสร้างแนวตั้งสู่โครงสร้างเครือข่าย ผู้การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติคือศีลธรรม ดังนั้นเป้าหมายของการจัดการความรู้คือศีลธรรม

ดร.สุทธีรัตน์ ปรัชญพฤทธิ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ไว้ในหนังสือ “คิดค้นได้ : การจัดการความรู้ชาวบ้านฉบับตำราดิน” (สุทธีรัตน์ ปรัชญพฤทธิ, 2548 : 11-61) ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การจัดการความรู้คือการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจนกระทั่งทำให้เราพบจุดเด่นจุดยืนเฉพาะด้านนั้นๆ ที่แปลกคือกระบวนการจัดการความรู้จะมีความหลากหลายพลิกแพลงได้ไม่มีวันจบสิ้น

2. ในยุคที่ความรู้ใหม่ๆ มีมากมายท่วมหัวแต่พวกเรากลับขาดแคลนความรู้ ความรู้ไม่พอใช้ทำทำว่าจะเอาไม่รอดเสียด้วยสิ เมื่อเป็นเช่นนี้คงต้องใคร่ครวญกันบ้างละว่าทำไมพวกเราถึงบริหารจัดการความรู้ไม่ได้ ทำไม่ระดับความรู้จึงขาดๆ เกินๆ ทำอย่างไรชีวิตจึงจะเคลื่อนตามความรู้ใหม่ได้

3. ภูมิปัญญาแต่ละคนจะเป็นเครื่องมือการจัดการความรู้เบื้องต้นที่มีประสิทธิภาพที่สุดในโลก

4. การดำเนินการจัดการความรู้ในลักษณะเครือข่ายทำให้เรามีสมาชิกหลายระดับ หลายคุณสมบัติ หลายความสามารถ ศักยภาพที่แตกต่างกันจึงเป็นเสน่ห์ของการจัดการความรู้ระดับชุมชน ในขั้นนี้เพียงเราใช้ความคิด ความเห็นประกอบกับสิ่งที่เขาเขียน สิ่งที่เขาปฏิบัติในพื้นที่ของเขาก็คจะเป็นสะพานที่เชื่อมเดินระหว่างความรู้เก่าไปหาความรู้ใหม่

จากการได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ สรุปได้ว่า การจัดการความรู้มีความเป็นสหสาขาวิชาที่บูรณาการ ในกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้คน โดยใช้ทุนทางปัญญาอย่างเหมาะสมภายใต้บริบทของตัวเอง ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นกระบวนการเพื่อค้นหาความรู้และดึงความรู้ฝังลึกของบุคคลออกมาใช้งาน สำหรับสร้างคุณค่าเพิ่มในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านฐานการเรียนรู้ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแต่ละคนมีชุดความรู้ของตนเอง ที่ร่วมกันสร้างเองสำหรับใช้งานของตนเอง รวมทั้งมีกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยการจัดการความรู้จะมีสถานะเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาองค์กร ภายใต้การสร้างกลไกให้มีการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ ที่มีพื้นฐานอยู่ที่การให้คุณค่าแก่ความรู้ในตัวตนทุกคน พัฒนาการเข้มแข็งของสังคม ส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ

4.3.2 ประเภทของความรู้

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เน้นเครื่องมือหรือวิธีการในการเพิ่มมูลค่าของกิจกรรม การจัดการความรู้ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบของความรู้ หรือความรู้เปิดเผย (Explicit) และความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit) โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสำนึกของการจัดการความรู้ มิใช่งานพิเศษที่นอกเหนือจากงานประจำ ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (สุภวัณย์ พลายน้อย, 2547, : 4-7)

1. ความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้เฉพาะตัวบุคคล ที่ได้จากประสบการณ์ของบุคคลที่กลั่นกรองและเก็บเกี่ยวเป็นความรู้ของตน วิธีการที่ได้มาของความรู้จากประสบการณ์ เช่น การเรียนรู้โดยการพัฒนา (Learning by Development) การเรียนรู้โดยการทบทวนประสบการณ์ในอดีต (Learning from Post-project Review) และการเรียนรู้จากการเทียบเคียง (Learning by Benchmarking)

2. ความรู้ที่ชัดเจนหรือความรู้ที่เป็นทางการ (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้สื่อสารเผยแพร่ได้โดยสะดวก

การจัดการความรู้ของสังคมไทยในอดีต จะพบว่าการจัดการความรู้มีหลายลักษณะ อาจเป็นการสร้างความรู้ใหม่เสริมต่อจากความรู้เดิม การถ่ายทอดความรู้หรือการจัดเก็บความรู้แต่สิ่งที่สำคัญคือ การนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ในสังคมไทยมีการจัดการความรู้ในลักษณะต่าง ๆ มากมายหลายลักษณะ ความรู้ในสังคมไทยเป็นความรู้ที่สั่งสมฝังลึกในตัวตนมากกว่าจะเป็นความรู้ในเชิงเปิดเผย ที่จะเขียนเผยแพร่ต่อสาธารณะ ความรู้ทั้งสองลักษณะมีข้อดีและข้อด้อยภายในตัวมันเอง เพราะลักษณะของความรู้ที่สั่งสมในตัวตนหากไม่มีการบันทึกไว้ก็จะสูญสลายไปพร้อมกับผู้ที่มีความรู้นั้น แต่การใช้ความรู้นั้นหากไม่มีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปด้วย จะทำให้ผู้ที่นำความรู้ไปใช้ในทางที่ผิด (สุภวัณย์ พลายน้อย, 2547 ก, : 4-7)

โนนากะ และ ทาเคจิ Nonaka และ Takeuchi ได้นำเสนอตัวแบบทางทฤษฎีการสร้างความรู้อย่างเป็นพลวัตนี้ โดยยึดหลักสมมติฐานที่สำคัญว่า ความรู้ของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นและขยายออกไปโดยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างความรู้โดยนัยกับความรู้โดยชัดแจ้ง เราเรียกปฏิสัมพันธ์นี้ว่า “การเปลี่ยนสภาพความรู้ (knowledge conversion)” นั่นคือการเปลี่ยนสภาพความรู้ จะทำให้เกิดการสร้างความรู้ขึ้นนั่นเอง ซึ่งในการสร้างความรู้จะเกิด

“เกลียว (Spiral)” เกลียวเกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้โดยนัยกับความรู้โดยชัดแจ้ง และถูกยกระดับขึ้นอย่างเป็นพลวัตจากการสร้างความรู้ระดับล่างสู่ระดับที่สูงขึ้น เป็นเช่นนี้วนออกไปเรื่อยๆ คล้ายคั้งเกลียวความรู้ (Knowledge spiral)

หลักสำคัญของทฤษฎีอยู่ที่การอธิบายว่าเกลียวเกิดขึ้นได้อย่างไร Nonaka และ Takeuchi เสนอการเปลี่ยนแปลงสภาพความรู้ 4 รูปแบบ (modes) ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้โดยนัยและความรู้โดยชัดแจ้งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้เกิดวงจรที่เราเรียกคำย่อว่า SECI เป็นวงกันหอยที่ขยายขนาดไปเรื่อยๆ ทำให้ได้ความรู้ที่มีพลังเป็นอย่างมาก

การเปลี่ยนความรู้ 4 รูปแบบทำให้เกิดวงจรที่เราเรียกคำย่อว่า SECI Model ได้แก่ Socialization Externalization Internalization และ Combination พิจารณาได้ดังนี้

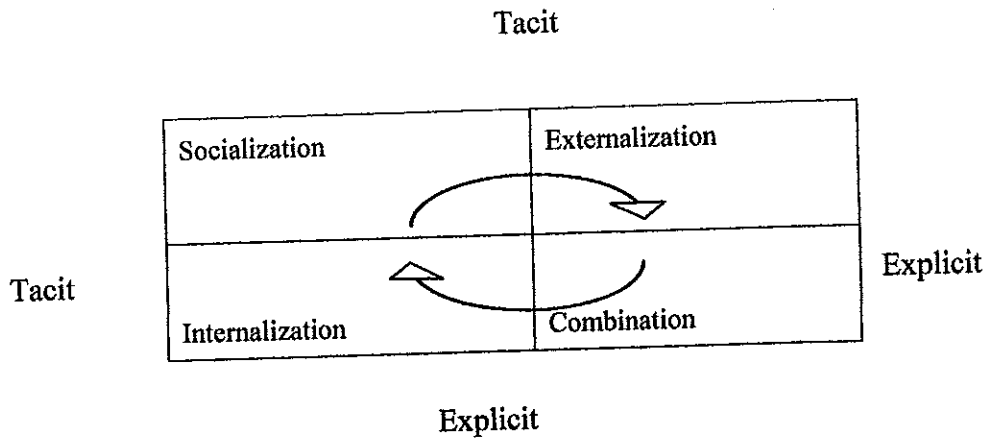
1. Socialization หรือการถ่ายทอดทางสังคม เป็นการสร้างสรรค์ความรู้จากความรู้โดยนัย (Tacit knowledge) การถ่ายทอดทางสังคม เป็นกระบวนการของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และทำให้เกิดการสร้างความรู้โดยนัยโดยตรงจากผู้อื่นโดยไม่ต้องใช้ภาษา หรือในกรณีของคนตงงานทำกับหัวหน้างานและเรียนรู้ช่างฝีมือ โดยไม่ได้เรียนรู้จากการใช้ภาษา แต่มีการเรียนรู้และได้มาซึ่งความรู้โดยการสังเกต เลียนแบบ และฝึกฝนอบรมโดยการปฏิบัติจริง หลักสำคัญของการได้มาซึ่งความรู้โดยนัยนี้คือ ประสบการณ์ ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันก็จะเป็นการยากลำบากอย่างยิ่ง ตัวอย่างที่เราพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของเราเช่น เมื่อสมัย Nonaka ยังเป็นเด็กได้เห็นชาวบ้านในชุมชนนำลูกของตนไปฝากฝังไว้ที่ร้านซ่อมจักรยาน เป็นเด็กฝึกงานเพื่อให้เรียนรู้การซ่อมจักรยานกับเจ้าของร้าน (Tacit Knowledge) เด็กฝึกงานนี้จะคอยเป็นลูกมือ ทำโน่น ทำนี่ ให้แก่เจ้าของร้านซ่อมจักรยานไปเรื่อยๆ อันเป็นการฝึกฝนอบรมโดยการปฏิบัติงานจริง พร้อมกันนี้เด็กฝึกงาน ยังได้สังเกตและทำเลียนแบบการสร้างจักรยานจากเจ้าของร้าน และมีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์ในการซ่อมจักรยานมาเป็นของตน เมื่อทำไปนานๆ เข้าจะเกิดทักษะและมีความชำนาญขึ้น (Tacit Knowledge) และได้ออกไปเปิดร้านซ่อมจักรยานของตนเอง

2. Externalization หรือการทำให้ปรากฏสู่ภายนอก เป็นการสร้างสรรค์ความรู้จากความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) มาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) การสร้างสรรค์ความรู้ในลักษณะนี้มักจะเห็นจากกระบวนการสร้างแนวคิด และถูกกระตุ้นโดยการสนทนาหรือการสะท้อนภาพความคิดเห็นในภาพรวม เมื่อเราพยายามสร้างความคิดรวบยอดในภาพบางอย่าง ส่วนใหญ่เรามักแสดงออกถึงสาระสำคัญของมันโดยใช้ภาษา การเขียนเป็นการกระทำอย่างหนึ่งในการเปลี่ยนความรู้โดยนัยไปสู่ความรู้ที่ชัดแจ้ง แต่การแสดง

ออกเป็นคำพูดนั้นยังไม่เพียงพอ ดังนั้นการอุปมาเป็นวิธีการที่คืออย่างหนึ่งในการแสดงออกถึงเนื้อหาเช่น “ ไม้ฉากกล่าวออกมาเป็นคำพูดได้ ” ดังในคำขวัญ (slogan) นิทาน (story) การเปรียบเทียบสิ่งที่คล้ายกัน (analogy) หรือใช้สัญลักษณ์ (symbol) บางอย่างสามารถสรุปคำอธิบายที่มีความหมายซับซ้อน

3. Combination หรือการหลอมรวมเข้าด้วยกัน เป็นการสร้างสรรค์ความรู้ที่ชัดเจน ((Explicit Knowledge) มาเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) การสร้างสรรค์ความรู้ในลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับการหลอมรวมองค์ความรู้โดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น เอกสาร การประชุม การสนทนาทางโทรศัพท์ หรือการติดต่อสื่อสารทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ฯลฯ แล้วจัดองค์ประกอบของข้อมูล ของข่าวสารที่มีอยู่ใหม่ โดยการแยกประเภท การเพิ่ม การร่วมกัน และจัดกลุ่มความรู้โดยชัดเจน (ดังที่ดำเนินการในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์) ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้ใหม่ การสร้างความรู้ดำเนินการในรูปแบบของการศึกษา ผูกอบรม อย่างเป็นทางการ ในโรงเรียนมักใช้รูปแบบนี้การศึกษา MBA เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งของรูปแบบนี้ ตัวอย่างเช่น คนฝึกงานดังกล่าวข้างต้น ที่มีความรู้ความชำนาญและได้เป็นหัวหน้างาน แล้วต่อมาได้ทำการค้นคว้ารวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ประกอบกับความรู้ในคู่มือการปฏิบัติงานของตน ซึ่งเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) นำมาสังเคราะห์ หลอมรวมความรู้เข้าด้วยกันให้เป็นความรู้ใหม่และจัดทำรูปเล่มเผยแพร่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ต่อ

4. Internalization หรือการทำให้เข้าสู่ข้างใน เป็นการสร้างสรรค์ความรู้จากความรู้จากความรู้ชัดเจน(Explicit Knowledge) เป็นความรู้โดยนัย/ความรู้ในตน (Tacit Knowledge) การสร้างความรู้ในลักษณะนี้กระทำได้โดยการไปศึกษา แสวงหาความรู้จากภายนอกคนซึ่งเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดเจน(Explicit Knowledge) และผ่านการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (learning by doing) แล้วเกิดเป็นความรู้ของตนเองขึ้น (Tacit Knowledge) จะเห็นว่าการจัดการความรู้ ตามแนวคิด SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi คือการทำให้ความรู้ 2 ประเภท เกิดการเปลี่ยนสถานะระหว่างกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการความรู้ ตามแนวคิด SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi

4.3.4 ขั้นตอนการจัดการความรู้

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติโดย บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547 : 54-58) ได้ศึกษากรอบความคิดของการจัดการความรู้และสรุปเป็นขั้นตอน หลักของกระบวนการความรู้เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ที่มีอยู่เดิมภายในองค์กรและความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้าง ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และรู้อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดรู้อะไรบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง โดยทั่วไปองค์กรสามารถใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “Knowledge Mapping” หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กร จัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้้องค์กรวางแผนขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประโยชน์ของแผนที่ความรู้คือช่วยทำให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือไม่ ซึ่งก่อนให้เกิดความสับสนเปลืองในการจัดเก็บและรวบรวม และทำให้นุคลากรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นว่าองค์กรมีความรู้อะไร และจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่างๆ ในองค์กร

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

จากแผนที่ความรู้ องค์กรจะทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องมียู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วองค์กรก็จะต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นที่มารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่เป็น องค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่ก็ได้ หรือนำความรู้จากภายนอก องค์กรมาใช้ นอกจากนี้องค์กรอาจจะต้องพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือล้าสมัยทิ้งไป เพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้คือ การกำหนด เนื้อหาของความรู้ที่ต้องการและการดักจับความรู้ดังกล่าวให้ได้ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ขั้นตอน นี้ประสบความสำเร็จคือบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ระบบสารสนเทศก็มีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้รวดเร็วขึ้นและทำให้การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหา

ความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว การแบ่งชนิดหรือประเภทของรู้นั้นจะขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้นำไปใช้อย่างไรและ ลักษณะการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นแบบไหน โดยทั่วไปการแบ่งประเภทความรู้ จะแบ่งตามสิ่งต่อไปนี้

3.1) ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญของบุคลากร (เช่นการจัดทำ

ทำเนียบผู้เชี่ยวชาญ)

3.2) หัวข้อ/หัวเรื่อง

3.3) หน้าที่/กระบวนการ

3.4) ประเภทของผลิตภัณฑ์ บริการ กลุ่มตลาด หรือกลุ่มลูกค้า ความ

ครอบคลุม (แนวราบ) และความละเอียด (แนวตั้ง) ของการแบ่งประเภทของรู้นั้นขึ้นอยู่กับ การใช้รู้นั้นๆ เช่น ถ้าเป็นความรู้ที่มีผู้ใช้มากและหลากหลายประเภท แต่ถ้าเป็นความรู้ที่ ใช้เฉพาะกลุ่มการแบ่งจะไม่ครอบคลุมมากนักแต่จะลงลึกในรายละเอียด

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and

Refinement)

นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้อย่างเป็นทางการแล้วองค์กรต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่ายซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ คือ

4.1) การจัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กรจะช่วยให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ การจัดเก็บ การค้นหา และการใช้ข้อมูลทำได้สะดวก และรวดเร็ว

4.2) การใช้ “ภาษา” เดียวกันทั่วทั้งองค์กรนั่นคือ องค์กรควรจัดทำอภิธานศัพท์ของคำจำกัดความ ความหมายของคำต่างๆ ที่แต่ละหน่วยงานใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันซึ่งจะช่วยให้ตรงกันซึ่งจะช่วยให้การป้อนข้อมูล/ความรู้การแบ่งประเภทและการจัดเก็บได้มาตรฐานเดียวกัน ที่สำคัญต้องมีการปรับปรุงอภิธานศัพท์ให้ทันสมัยตลอดเวลา รวมทั้งต้องให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและเปิดใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

4.3) การเรียบเรียง คัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่างๆ เช่น ความครบถ้วน เทียบตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ดังนั้นองค์กรจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ทั้งความรู้ประเภท Explicit และ Tacit โดยทั่วไปการส่งหรือการกระจายความรู้ให้ผู้ใช้มี 2 ลักษณะคือ

5.1) “Push” (การป้อนความรู้) คือการส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการหรือเรียกง่ายๆ ว่าเป็นแบบ “Supply-based” เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ข่าวสารต่างๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร ซึ่งโดยทั่วไปมักจะทำให้ผู้รับรู้สึกว่าได้รับข้อมูล/ความรู้มากเกินไปหรือไม่ตรงตามความต้องการ

5.2) “Pull” (การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกเก็บหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับข้อมูล/ความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป (Information Overload) การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-based” องค์กรควรทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบ “Push” และ “Pull” เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูล/ความรู้

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) จากการทำเอกสารจัดทำฐานความรู้ รวมทั้งการทำสมุดหน้าเหลืองโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาซึ่งจะช่วยให้

เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามวิธีการดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภท (Explicit) เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท tacit นั้นจะต้องทำการพบปะกันตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม หรือที่ อิคุจิโร โนนากะ (Ikujiro Nonaka) เรียกว่า โซเชียลริเซชัน (Socialization) ซึ่งอาจทำได้ในหลายรูปแบบ จากการศึกษาพบว่าองค์กรส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างทั่วถึงเท่าไรนัก จะเห็นได้ว่าอุปสรรคส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทัศนคติและวัฒนธรรมองค์กร สิ่งที่ทำหายก็คือองค์กรจะทำอะไรเพื่อที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนส่วนใหญ่ ให้เห็นประโยชน์ของการแบ่งปันความรู้ เปิดกว้าง และยอมรับกันมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายได้ผลประโยชน์

การแบ่งปันความรู้ประเภท Tacit นั้นทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีผสมผสานเพื่อให้บุคลากรได้เลือกใช้วิธีการตามความถนัด และสะดวก วิธีการหลักๆ มีดังนี้

- 6.1) ทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team)
- 6.2) Innovation & Quality Circles (IQCs)
- 6.3) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice หรือ CoP)
- 6.4) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)
- 6.5) การสลับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment)
- 6.6) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum)
- 7) การเรียนรู้ (Learning)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้คือการเรียนรู้ของบุคลากร และนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถึงแม้องค์กรจะมีวิธีการในการกำหนด รวบรวม คัดเลือก ถ่ายทอด และแบ่งปันความรู้ที่ดีเพียงใดก็ตาม หากบุคคลไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ ดังคำกล่าวของ Peter Senge ที่ว่า “ความรู้คือความสามารถในการทำอะไรรู้ก็ตามอย่างมีประสิทธิภาพ (Knowledge is the capacity for effective actions)” องค์กรจะต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศที่ทำให้บุคลากรทุกคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าลองผิดลองถูก โดยผู้บริหารจะต้องยอมรับผลลัพธ์ที่จะออกมาไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลวเพราะกระบวนการเรียนรู้มิได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ แต่มาจาก

ประสบการณ์ที่ได้รับในการลงนำความรู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติหากล้มเหลวก็จะไม่ทำผิดซ้ำสอง อีก อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะต้องสอดคล้องกับทิศทางและค่านิยมขององค์กรด้วยการเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมายซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุดที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

สรุปได้ว่าการจัดการความรู้ที่มีอยู่เดิมภายในองค์กรและความรู้ใหม่ๆ ให้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ที่หลากหลายมาใช้จึงจะทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

4.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4.4.1 ความหมายของการสนทนากลุ่ม วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และ โยธิน แสงคี (2531:2) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่มไว้ว่า การสนทนากลุ่ม คือ การรวบรวมจากการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่ม ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้ ได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดไว้ว่าเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็น และสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด

วาริ เกิดคำ (2542 : 173) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิควิธีในการรวบรวมข้อมูลด้านความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้นๆ คำตอบที่ได้มาจากการสนทนากลุ่มจะเป็นคำตอบในเชิงเหตุผล และมุ่งใจตลอดจนการตัดสินใจของบุคคล และรวมทั้งทักษะคิดต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่เราสนใจศึกษา

อุดม จารัสพันธ์ และคณะ (2545 : 98) กล่าวว่า การอภิปรายกลุ่ม เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกัน จำนวน 7-8 คน มาร่วมแสดงความคิดเห็นที่ได้รับการกระตุ้นจากคำถามของผู้ประเมิน โดยมีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น และปฏิกริยาของสมาชิกของกลุ่มเป้าหมายระหว่างการแสดงความคิดเห็น ที่อาจนำไปใช้ประกอบการในการวิเคราะห์ข้อมูล

การสนทนากลุ่มมีบรรยากาศเป็น “การนั่งจับเข่าคุยกัน” (อ้างใน วาริ เกิดคำ. 2542:173) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ร่วมสนทนากับผู้วิจัย และระหว่างผู้ร่วมสนทนาด้วยกันเอง ทุกคนมีอิสระในการอภิปรายประเด็นได้อย่างเต็มที่ตามที่ตนเองมีประสบการณ์ เพื่อถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในการรวบรวมข้อมูล วิธีนี้ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายให้สมาชิกมารวมกัน ณ ที่ใดที่

หนึ่ง สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาจะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา มีภูมิหลังที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด (Homogeneous) การสนทนากลุ่มจะถูกดำเนินการและควบคุมด้วยบุคคลที่เรียกว่า ผู้นำสนทนา (Moderator) ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการสนทนากลุ่ม เพราะจะเป็นผู้นำในการสนทนาให้ดำเนินไปตามทิศทางของงานวิจัย จะเป็นบุคคลที่ช่างพูด ช่างคุย และเข้ากับบุคคลได้ทุกระดับ และจะต้องเป็นบุคคลที่มีไหวพริบดี สามารถยกประเด็นที่เกิดจากการสนทนากันมาตั้งเป็นคำถาม ชักถามกันต่อไปได้อีก จะทำให้ได้รายละเอียดในทางลึกมากยิ่งขึ้น

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิควิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการนั่งสนทนาความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนาในประเด็นต่างๆตามที่กำหนด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของมนุษย์รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้นๆ

4.4.2 ความสำคัญของการสนทนากลุ่ม

วารี เกิดคำ (2542:173-174) ได้ให้ความสำคัญของการสนทนากลุ่มไว้ดังนี้

1. เทคนิคการสนทนากลุ่ม จะช่วยประหยัดเวลาการสัมภาษณ์รายบุคคล กลุ่มได้มีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจน ได้รู้แง่มุมของคนภายในกลุ่มด้วยกัน เกิดสถานะความรู้ที่ก้าวร้าว รับประเด็นต่างๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและการสนทนากลุ่มในสนามก็สามารถพูดคุยจัดทำง่าย ๆ

2. คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่ม ว่ามีความเป็นกันเอง อยากรู้อยากเห็น อยากร่วมแสดงความคิดเห็น และไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูดหรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด ฯลฯ และสิ่งสำคัญที่สุด คือความสามารถและประสบการณ์ของผู้ดำเนินการสนทนาว่าจะสามารถจัดการกลุ่มให้เกิดการพูดคุยดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนาน ทุกคนกระตือรือร้น เวลาผ่านไปอย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามหัวข้อที่ต้องการ

3. มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้งมีแนวความคิดใหม่ๆเกิดขึ้นในกลุ่มมีการสร้างโอกาสในการพัฒนาแนวความคิดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ

4. การที่มีผู้นิยมใช้ในการสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้มีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้หากผู้วิจัยไม่ต้องการ

บันทึกที่ถอดออกมาจากเทป ก็จะทราบผลอย่างคร่าวๆ ของการวิจัยนั้นๆ ภายในเวลาเพียง 2-3 วัน เท่านั้น

4.4.3 ขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม

วารี เกิดคำ (2542 : 174-182) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสนทนากลุ่มว่ามี

3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการสนทนา

1.1 สิ่งแรกที่ต้องทำ ในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือการกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษา การกำหนดหัวข้อเรื่อง นี้อาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่สนใจศึกษานั้นเอง

1.2 กำหนดตัวแปร หรือตัวบ่งชี้คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้นก็จำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั่นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดตัวแปรออกมา แล้วมาสร้างเป็นคำถามย่อยๆ

1.3 เขียนแนวคำถาม โดยแนวคำถามทุกข้อจะต้องประกอบด้วยตัวแปร แล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็คือนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อ ไปจำแนกเป็นตัวแปรแล้วสร้างคำถามย่อยๆ โดย มีหลักการที่ว่าคำถามในแต่ละคำถามต้องตั้งสมมุติฐานย่อยๆ ไว้ในตัวเองว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง การเรียงคำถามควรเริ่มจากคำถามง่ายๆ เพื่อการเข้าใจและสร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยกันระหว่างผู้นำการสนทนา และผู้ร่วมสนทนา สำหรับคำถามหลักนั้นควรควรอยู่ในช่วงกลางๆ ของการสนทนา เพราะเมื่อสมาชิกกลุ่มคุ้นเคยบรรยากาศดีแล้ว ก็สนทนาในประเด็นที่สำคัญจะได้คำตอบมากขึ้น และเมื่อซักถามประเด็นสำคัญแล้วในตอนท้ายของการสนทนา ก็จะเป็นคำถามเบาๆ ง่ายๆ อีกครั้งเพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนา

1.4 คัดเลือกบุคลากร บุคลากรในการสนทนากลุ่มจะประกอบด้วย ผู้นำการสนทนา สมาชิกกลุ่ม และผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นผู้สำคัญที่จะทำให้ข้อมูลที่สมบูรณ์หรือไม่ จึงต้องพิถีพิถันในการเลือกเป็นพิเศษ

1.4.1 คัดเลือกผู้นำการสนทนา (Moderator) โดยมีหลักการในการคัดเลือกว่า ผู้นำการสนทนาหากไม่ใช่ผู้วิจัยเอง จะต้องเป็นผู้ที่รู้เบื้องหลัง ความต้องการ และ

วัตถุประสงค์โครงการวิจัยเป็นอย่างดี รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี ผู้นำการสนทนาจะต้องชักจูงให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่า มีความคิดเห็นหรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้นำการสนทนาจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือความสนใจมาตั้งสมมุติฐานตลอดเวลา และจะต้องทดลองสมมุติฐานเล็กๆเหล่านั้นก่อนล่วงหน้า โดยการถามปัญหาที่จะนำไปสู่การสนทนาที่ชัดเจน ซึ่งสมมุติฐานนี้เป็นสมมุติฐานย่อยซึ่งต่างจากสมมุติฐานหลักที่ตั้งไว้แต่แรก ควบคู่ไปกับจุดประสงค์ของการวิจัย ในการนั่งสนทนา ผู้นำสนทนาจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับประกอบการสนทนาไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นๆที่ได้รับมาก่อน ผู้นำการสนทนาที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการตั้งสมมุติฐานเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมุติฐานย่อยต่างๆเหล่านี้จะช่วยให้อำนาจการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสมและตรงกับความมุ่งหมาย ให้ผู้นำการสนทนาถามตรงแนวที่ต้องการ

1.4.2 การคัดเลือกสมาชิกการสนทนา การคัดเลือกสมาชิกการสนทนา เข้าร่วมการการสนทนากลุ่ม เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสนทนากลุ่ม เรียกได้ว่าสำคัญเท่าๆกับการดำเนินการสนทนากลุ่มเลยทีเดียว เพราะหากไม่ได้บุคคลตรงตามเป้าหมายมาเข้าสนทนากลุ่มผลการสนทนาก็ไม่ได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยควรคิดว่าโดยหลักของการจัดการสนทนาแล้วสมาชิกต้องเป็นบุคคลตามเป้าหมายที่วางไว้ เพราะแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่เน้นการเป็นตัวแทนแต่การวิจัยลักษณะนี้เน้นถึงแบบของกลุ่การสนทนา ในอันที่แสดงทัศนคติและค่านิยมของสังคม ตลอดจนสะท้อนถึงประสบการณ์รอบๆตัวได้ดี และควรมีลักษณะดังนี้เข้าร่วมกลุ่ม เช่น คนที่เป็นผู้บังคับบัญชา คนที่ขี้อายเกินไป คนที่พูดเก่งจนควบคุมการสนทนาได้คนเดียว คนที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน คนที่มีปัญหาด้านจิตใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะคนไม่เหมาะสมหรือไม่เข้าข่ายเหล่านี้ อาจทำให้ข้อมูลที่ได้อาจบิดเบือนหรือทำให้ผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลในเรื่องสำคัญๆที่ต้องการ เช่น ถ้ามีนายจ้างอยู่ในกลุ่มเดียวกับลูกจ้าง ก็อาจทำให้ลูกจ้างไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แท้จริง เพราะกลัวนายจ้างจะเลิกจ้าง เป็นต้น

1.5 เตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดการสนทนากลุ่ม อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลคือเทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนา ตลอดการดำเนินการสนทนากลุ่ม จะมีการถกประเด็นปัญหา การโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดโต้ตอบกันตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้เพราะคำตอบที่เป็นการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล ถือเป็นปัญหาสำคัญของการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บ

รายละเอียดและข้อคำตอบได้ดีที่สุด คำตอบที่ได้จากการแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหากันมากๆ มีการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันละกัน แลกเปลี่ยนความเห็นกันมากๆ นั่นคือ จุดที่ละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเองและการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปถึงเหตุที่ถกโต้แย้ง หรือเสนอคำตอบความเห็นนี้ด้วย จะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีที่สุด ในการจัดสนทนากลุ่มจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลือมัลล้ากันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์สำหรับป้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ได้ นอกจากนี้ก็ป้องกันการหาย และแบ่งงานการรับผิดชอบกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหลายคน นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้ว จะต้องมีส่วนจดบันทึกข้อมูลด้านสำหรับผู้จดบันทึกคำสนทนา นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่นๆอีก เช่น ถ่านไฟฉาย เทปเปล่า ดินสอ ฯลฯ ควรเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนมหหรืออาจจะเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

1.6 จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่ชัด ควรเป็นสถานที่ที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก เงียบ ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ผู้เข้าร่วมกลุ่มรู้จักกันดี

1.7 จัดเตรียมของกำนัล ของที่ระลึกมอบไว้ก่อนจากกันเพื่อให้รำลึกถึงกันว่าเราเคยมานั่งถกประเด็นปัญหาด้วยกัน

1.8 กำหนดระยะเวลาของการดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้นำการอภิปรายควรจะใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมง 15 นาที นับแต่เริ่มคำถาม เพราะถ้านานกว่านี้สมาชิกกลุ่มจะเกิดอาการเบื่อหน่าย คำตอบที่ได้ค่อนข้างมักเป็นคำตอบที่ขาดความชัดเจนและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

2. ขั้นตอนการสนทนา

เมื่อสมาชิกกลุ่มมาพร้อมกันแล้ว ก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้เริ่มการสนทนาในที่นั้นคือผู้นำการสนทนา แนะนำตนเองและทีมงานอื่นประกอบด้วย ผู้นำการสนทนา ผู้จดบันทึก และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์ (Observers) ก็แนะนำตัวด้วย และอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการสนทนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนา ตลอดจนถกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ก็จะมีผู้คอยจดบันทึกคำสนทนาด้วย แล้วจึงเริ่มถามนำด้วยคำถามอุ่นเครื่องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนาหลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้ว ก็เริ่ม

คำถามในแนวการสนทนาที่จัดเตรียมไว้ ชักใช้ไล่เรียงคำถามโดยการทิ้งช่วงให้มีการถก
ประเด็นและโต้แย้งกันพอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
ซึ่งกันละกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยตนเอง ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าซักถามคนใด
คนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามคนเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม
ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าซักถามรายรายคน
ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ช่างพูด ช่างซัก เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการพูด มีการเว้นจังหวะ
การถามที่ดี การนั่งสนทนากันอาจจัดนั่งแบบวงกลม นั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้ และมีโต๊ะ
กลางแบบนั่งรับประทานอาหารก็ได้

การนั่งแบบเป็นวงกลมนั้นจะดูเป็นธรรมชาติมากกว่า ให้บรรยากาศในการ
นั่งสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากกว่า วงสนทนาจะมีลักษณะเป็นกันเอง แต่ถ้านั่ง
เก้าอี้มีลักษณะเป็น โต๊ะตรงกลาง ให้ลักษณะของการนั่งสนทนา มีความรู้สึกว่าเป็นทางการ
บรรยากาศการสนทนาถ้าผู้เข้าสนทนากลุ่มไม่คุ้นเคยกันมาก่อนจะไม่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าศึกษากับกลุ่มชาวบ้านในชนบท การนั่งเก้าอี้และ
โต๊ะตรงกลางเหมาะสำหรับสนทนากลุ่มกับบุคคลบางระดับ เช่น ผู้มีความรู้ มีการศึกษา นัก
ธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งมักจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันที่โต๊ะ แล้วคุยไปพร้อมรับประทานอาหาร
อาหาร

3. ขั้นสรุปผล

ข้อมูลของการสนทนาจะถูกบันทึกเก็บไว้ในเทปบันทึกเสียง และในแบบ
จดบันทึกการสนทนาของผู้ร่วมสนทนาที่อยู่ในเทปจะถูกถอดออกมาเป็นบทคำสนทนาโดย
ละเอียดทุกคำพูดทุกบท ทุกตอน เหตุผลที่ถอดเทปละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าจุดประเด็น
สำคัญของคำตอบในการวิเคราะห์ที่อยู่เบื้องหลังของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของ
สมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วได้เข้าใจ และสามารถมองภาพ
ของการสนทนากลุ่มนั้นๆ ได้ว่ามีบรรยากาศอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหา
ของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งกันหรือไม่ คังนี้เป็นต้น บางโครงการวิจัยจะถอด
เทปเพียงบางส่วน อาจถอดเพียง 80% 50% หรือ 30% แล้วแต่ว่าผู้ศึกษาต้องการความละเอียด
ของข้อมูลมากน้อยแค่ไหน การถอดเทปข้อมูล ถัดถอดละเอียดทุกคำพูดก็จะประโยชน์ต่อ
การวิเคราะห์ข้อมูล เพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบ นอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็น
บทสนทนากลุ่มนั้นนอกจากใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจแล้วนั้น ยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์

เรื่องนั้นมาวิเคราะห์ได้อีก เพราะในวงสนทนาแต่ละครั้งไม่ใช่ถกเถียงกันประเด็นเดียว แต่จะมีประเด็นอื่นๆคิดค้นออกมาด้วย จัดสนทนากลุ่มเพียงเรื่องเดียวสามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยก็จะอ่านจากบทสนทนาที่ถอดเทปออกมาแล้วจดคำพูดที่ละเอียดที่สุดลงในกระดาษจดข้อมูลซึ่งทำไว้แล้วเขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไหร่ เรียงเอาไว้คำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปการวิเคราะห์เนื้อหา เหมือนกับการตีความ หรือการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่นๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคน และมีความเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกัน ก็จะกลับไปฟังรายละเอียดในเทปใหม่เพื่อความกระจ่างนั่นเอง การที่มีการถกประเด็นปัญหาในคำตอบของสมาชิกกลุ่มจะเป็นการช่วยไม่ให้ผู้วิจัยลำเอียงในการตีความเป็นคำตอบจะมีเหตุผลห้อยท้ายมาเสมอ ประกอบกับในแต่ละเรื่องจะจัดสนทนากลุ่ม ดังนั้น จึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจนของเหตุผลได้ (Cross check) ซึ่งจะขจัดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ในการจัดการสนทนากลุ่มที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดีนั้น ต้องมีวิธีการและกระบวนการที่ดี กำหนดขั้นตอน กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้จัด และกำหนดคุณสมบัติของผู้ร่วมสนทนาไว้อย่างชัดเจน การดำเนินการตามขั้นตอนมีความสำคัญมาก ผู้นำการสนทนาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการสนทนา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่มีคุณภาพ และตรงประเด็นตามจุดมุ่งหมายในการสนทนาแต่ละครั้ง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นกระบวนการใช้งานและความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคนพัฒนาตนเอง พัฒนาองค์กร และพัฒนาความเป็นชุมชนในที่ทำงาน ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นทักษะ 90 ส่วน และเป็นทฤษฎี 10 ส่วน (วิจารณ์ พานิช. <http://www.kmi.or.th>) ซึ่งการจัดการความรู้ที่แท้จริงเป็นการดำเนินการโดยผู้ปฏิบัติงานร่วมกันทำงานให้เกิดผลงานของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ และด้วยประเด็นสำคัญของการจัดการความรู้ดังกล่าวในการวิจัยครั้งนี้จึงได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการความรู้ดังนี้

บุญส่ง หาญพานิช (2546, : 226-237) ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา มีความต้องการ

ในระดับมาทษณะที่สภาพเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้างน้อยทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วม โนว์เเลคค์ เวกเคออร์ (Knowledge Worker) สิ่งทำทษาและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ลักษณะงานที่ผู้บริหารต้องการในระดับมาก ให้มีการนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดจากการการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดี ความชอบ การธำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ กาจัดกำหนดภาระงานของบุคลากร และการบริการความรู้ ผู้บริหารมีความประสงค์ให้ในระดับมาก ให้การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของการร่วมมือที่ต่างฝ่ายเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ ใน 5 ด้าน คือให้ความรู้ด้านสาธารณสุข การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนา การอำนวยการความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำมาเสนอ เน้นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการ ด้านภารกิจ คือ การผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้ให้ทั่วถึงภายในและภายนอกสถาบัน ด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และวัฒนธรรมการบริการความรู้พัฒนา โนว์เเลคค์ เวกเคออร์ (Knowledge Worker) พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบัน และพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมิน คือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ด้านยุทธศาสตร์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การบริหาร ยุทธศาสตร์ นอลลิดจ์เวกเคออร์ (Knowledge Worker) ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ และยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้านบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือ การเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปันและเปลี่ยนและบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ คือ ทำให้ได้วัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ชุมชนนอลลิดจ์เวกเคออร์ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ ปฏิสัมพันธ์ความรู้ นวัตกรรม การเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์และบริการ

สรรพศาสตร์ เอ็มเมตริพรุทท์ (2547 : 21). ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดภาคใต้ และทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้าง ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดภาคใต้ จำนวน 395 คน

อุทัย บัญญาโกณู (2547 : 22) ได้วิจัย เรื่องการนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า สารส่วนหนึ่งของการวิจัยพอสรุปได้ว่าการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมของชุมชน เช่นผ่านกิจกรรมบนแคห่อง หรือลานเที่ยวหมู่บ้านอาข่า(ลานสาวกอด) ลานเที่ยวหมู่บ้านแห่งนี้ ทุกค่ำคืนหนุ่มสาว เด็ก คนชรา จะออกจากบ้านมารวมกันบนลานแห่งนี้ หนุ่มสาวจะจับกลุ่มเต้นรำ ร้องเพลงได้ตอบกันจนคึกจึงแยกกัน คู่รักแต่ละคู่ก็จะแยกไปต่างหาก ในขณะที่คนชราจะเล่านิทานสอดแทรกด้วยคุณธรรมจริยธรรม ความคิด ความเชื่อ ประวัตความเป็นมาของเผ่า เพื่อความสนุกสนานของวัยเด็ก ในขณะที่คนวัยกลางคนที่แต่งงานแล้วไม่มีอะไรทำก็ไปดูหนุ่มสาวเต้นรำ บ้างก็จับกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมถึงการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ลานแห่งนี้จึงเปรียบเสมือนโรงเรียน โรงแสดงวัฒนธรรมในวิถีอาข่า รูปแบบการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมยังรวมไปถึงการเรียนรู้ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านที่เป็นไปตามธรรมชาติของครอบครัวด้วย

ลลนา บุญชื่น (2547 : 16) ได้วิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อจัดการศึกษา สารส่วนหนึ่งของการวิจัยพอสรุปได้ว่า ศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหลายด้านได้แก่ กลุ่ม/องค์กร ชุมชนมีการรวมกลุ่มในลักษณะที่เป็นกลุ่มธรรมชาติและกลุ่มทางการ ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสม พอกพูนความรู้ที่เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาตนเองในการดำรงชีพ การผลิต โดยการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในส่วนของหน่วยงานของรัฐเป็นองค์กรหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมพัฒนาความคิด จิตความสามารถ ความรู้ของครู ผู้เรียน และชุมชน ให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันอธิบายสาเหตุของปัญหา และหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย

วิลาวัลย์ มาตุ้ม (2549 : 279-280) ได้ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ของครูใสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบ คือการกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักเรียงจากมากไปหาน้อย คือ องค์ประกอบด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (.96) องค์ประกอบด้านการสร้างความรู้ (.91) องค์ประกอบด้านการแสวงหาความรู้ (.91) องค์ประกอบด้านการเก็บความรู้ (.88) องค์ประกอบด้านการนำความรู้ไปใช้ (.88) องค์ประกอบด้านการกำหนดความรู้ (.77) ผลการทดสอบความเที่ยงตรงของโมเดลโครงสร้างเชิงเส้นตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อย่างมีความสำคัญทางสถิติ

รสมาริน ญาณบุญ (2550 : 34) จากผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ของผู้เรียน พบว่า ระดับการจัดการความรู้ของผู้เรียน จากการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติ อยู่ในระดับที่สามารถจัดการความรู้ได้ในเกณฑ์ดี ทั้งในด้านการจัดการความรู้ในด้านการสร้างความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ และด้านการประยุกต์ใช้ประยุกต์ใช้ความรู้ ได้โดยกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ในด้านการสร้างความรู้ นั้น ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้จากการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากคะแนนในแบบสอบถาม การสังเกตความสนใจ จากการเข้าร่วมกิจกรรมและข้อมูลจากการอภิปรายของตัวแทนกลุ่มผู้เรียน ที่มีความตื่นตัว และในระดับที่สูงมีการระดมสมองเพื่อเตรียมข้อมูลอภิปราย ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการจดจำ

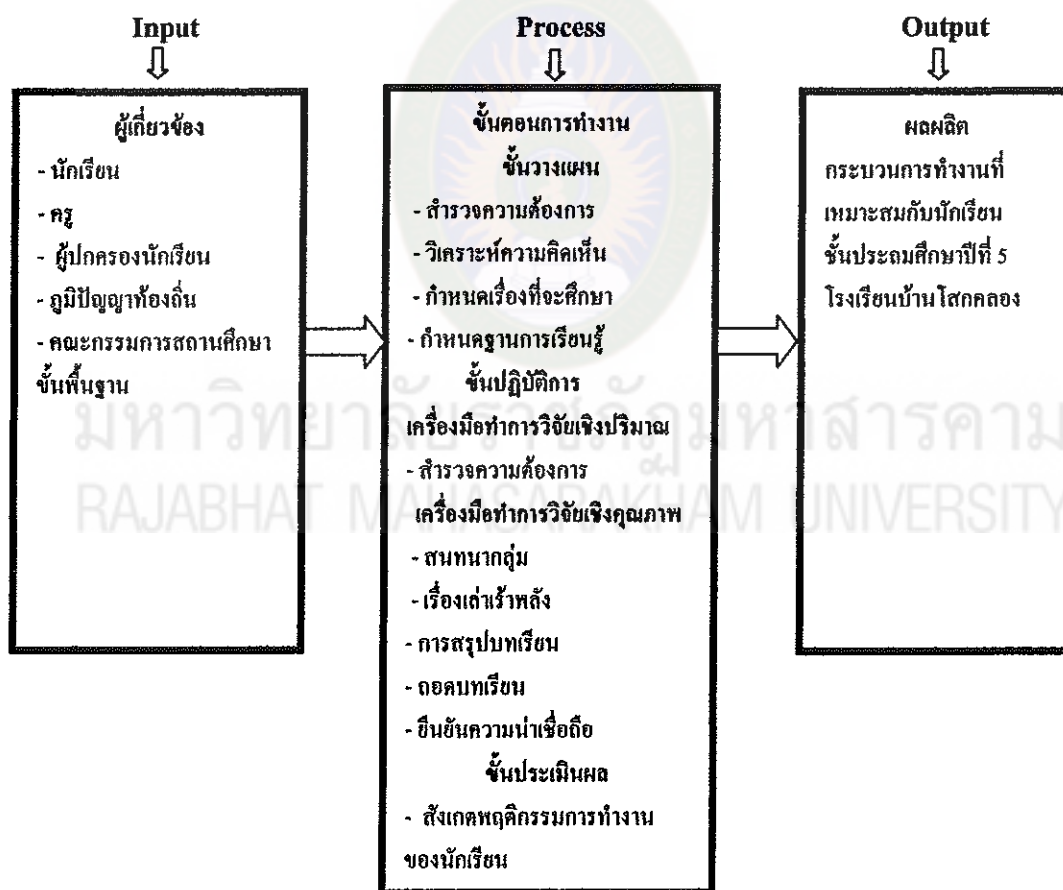
ธีระวัฒน์ เข็มแสง (2550 : 52) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 โดยศึกษาสภาพการจัดการความรู้ก่อนพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ นำรูปแบบชั่วคราวไปทดลองใช้และปรับปรุงศึกษาความพึงพอใจและความสำเร็จในการจัดการความรู้ พบว่า ก่อนการพัฒนา รูปแบบ การจัดการความรู้ บุคลากร แต่ละคนมีความรู้ความสามารถทักษะการทำงานและประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกัน มีการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ เป็นงานบุคลากรมีการ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันน้อย มีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบน้อย ผลการดำเนินการจัดการความรู้ทำให้มีคณะกรรมการจัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่ได้นำกระบวนการจัดการความรู้สำคัญ 5 กิจกรรมไปใช้คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้และการนำความรู้ไปใช้และก่อประโยชน์ดังนี้

1. ทุกกลุ่มปฏิบัติงานจัดการความรู้มีเว็บไซต์เฉพาะของกลุ่ม
2. ทุกกลุ่มปฏิบัติงานมีองค์ความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน
3. มีศูนย์จัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่เพื่อใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยน

ความเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนางานและพัฒนาบุคลากร

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดทักษะและแนวคิดในการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย